

Верховний
Суд

Солідарність: матеріальний і процесуальний аспект в практиці Верховного Суду

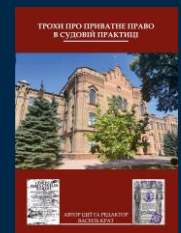
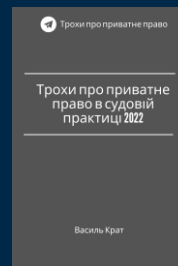
03 квітня 2023 року

Василь Крат, суддя Верховного Суду
кандидат юридичних наук, доцент
Telegram: <https://t.me/glossema>

Джерела

Трохи про приватне право в судовій практиці (за матеріалами публікацій в соціальній мережі Facebook за 2021 рік) / Редактор та упорядник В. І. Крат. – Київ, 2021. 234 с. URL: <https://t.me/glossema/2>

Трохи про приватне право в судовій практиці (за матеріалами публікацій в телеграм-каналі «Трохи про приватне право» за 2022 рік) / Автор та редактор В. І. Крат. – Київ, 2022. 444 с. URL: <https://t.me/glossema/727>

I. Трохи загальних ремарок про солідарність

Принцип належного виконання зобов'язання

Постанова ОП КЦС ВС від 01.03.2021 у справі
№ 180/1735/16-ц

Принцип належного виконання полягає в тому, що виконання має бути проведене:

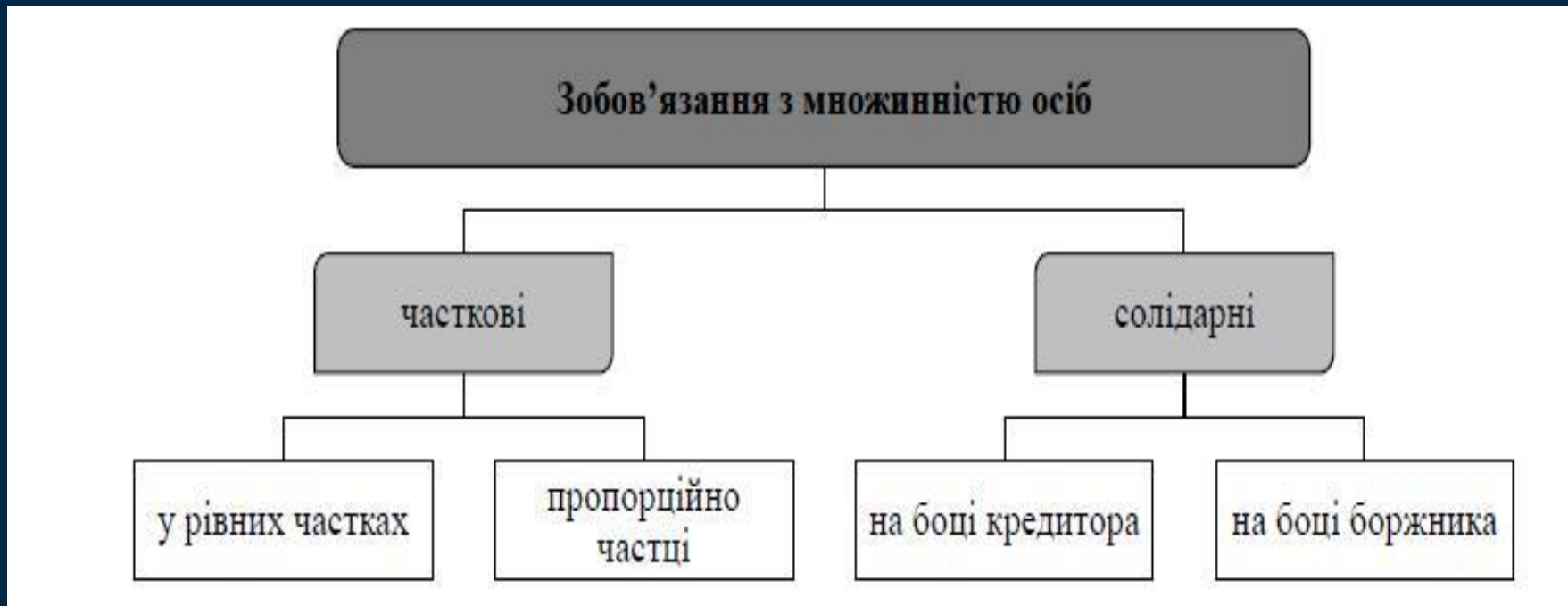
належними сторонами;

щодо належного предмету;

у належний спосіб; у належний строк (термін);

у належному місці.

Множинність осіб в зобов'язання

Солідарність у ЦК України

Ухвала КЦС ВС від 13.11.2019 року у справі
№ 638/18231/15-ц

У статті 540 ЦК України передбачено, що якщо у зобов'язанні беруть участь кілька кредиторів або кілька боржників, кожний із кредиторів має право вимагати виконання, а кожний із боржників повинен виконати обов'язок у рівній частці, якщо інше не встановлено договором або актами цивільного законодавства.

Відповідно до статті 541 ЦК України солідарний обов'язок або солідарна вимога виникають у випадках, встановлених договором або законом, зокрема у разі неподільності предмета зобов'язання.

Системний аналіз статей 540 та 541 ЦК дозволяє зробити висновок, що при існуванні множинності осіб у зобов'язанні виникають часткові зобов'язання. Тому кредитор у частковому зобов'язанні має право вимагати виконання, а кожний із боржників повинен виконати свій обов'язок у рівній частці. **Натомість солідарне зобов'язання виникає у випадках, встановлених договором або законом, зокрема, у разі неподільності предмета зобов'язання.**

Солідарність у ЦК України

Ухвала КЦС ВС від 13.11.2019 року у справі
№ 638/18231/15-ц

Аналіз норм ЦК України дозволяє зауважити, що встановлення солідарних зобов'язань відбувається досить рідко. Безумовно, законодавець передбачає виникнення солідарних зобов'язань лише у випадках наявності множинності осіб у зобов'язаннях, як правило, на боці боржника.

Тобто, якщо частина перша статті 541 ЦК України передбачає виникнення і солідарного обов'язку, і солідарної вимоги, однак за змістом норм ЦК України переважно йдеться про виникнення саме солідарного обов'язку.

Солідарність у ЦК України

Ухвала КЦС ВС від 13.11.2019 року у справі
№ 638/18231/15-ц

На рівні ЦК України про солідарні пасивні зобов'язання йдеться: при відшкодуванні збитків та моральної шкоди, що завдані довірителю у зв'язку із вчиненням правочину внаслідок зловмисної домовленості між його представником та другою стороною (частина друга статті 232 ЦК України);

при відповідальності боржника і поручителя перед кредитором ж солідарних боржників, якщо договором поруки не встановлено додаткову (субсидіарну) відповідальність поручителя (частина перша статті 554 ЦК України), осіб, які спільно дали поруку (частина третя статті 554 ЦК України);

коли продавець (постачальник) та лізингодавець несуть перед лізингоодержувачем солідарну відповідальність за зобов'язанням щодо продажу (поставки) предмета договору лізингу (частина перша статті 808 ЦК України);

за договором комерційної субконцесії при встановленні відповідальності користувача та субкористувача перед правоволодільцем за завдану йому шкоду (частина третя статті 1119 ЦК України);

Солідарність у ЦК України

Ухвала КЦС ВС від 13.11.2019 року у справі
№ 638/18231/15-ц

На рівні ЦК України про солідарні пасивні зобов'язання йдеться: за вимогами, що пред'являються до користувача як виробника продукції (товарів) правоволоділець відповідає солідарно з користувачем (стаття 1123 ЦК України);

за спільними зобов'язаннями, що виникли не з договору простого товариства, або якщо договір простого товариства пов'язаний зі здійсненням підприємницької діяльності, учасники відповідають солідарно (частини перша, друга статті 1138 ЦК України);

з моменту припинення договору простого товариства його учасники несуть солідарну відповідальність за невиконаними спільними зобов'язаннями щодо третіх осіб (частина третя статті 1141 ЦК України);

особи, спільними діями або бездіяльністю яких було завдано шкоди, несуть солідарну відповідальність перед потерпілим (стаття 1190 ЦК України);

коли набувачами за договором довічного утримання є кілька фізичних осіб, їх обов'язок перед відчужувачем є солідарним (частина третя статті 746 ЦК України);

коли за договором найму житла наймачами є кілька осіб, їхні обов'язки за договором є солідарними (частина третя статті 816 ЦК України).

Солідарні чи часткові?!

Окрема думка від 04.09.2019 року у справі
№ 539/2869/16-ц

Усталеним є в доктрині цивільного права, що при існуванні множинності осіб у зобов'язанні виникають часткові зобов'язання (наприклад: Цивільне право України. Особлива частина: підручник / за ред. О. В. Дзери, Н. С Кузнецової, Р. А. Майданика. – 3-тє вид., переробл. і доповн. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – С. 33; Цивільне право : підручник : у 2 т. / за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. – Х.: Право, 2011. – Т. 2. – С. 35; Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців) / За ред. проф. І.В. Спасибо-Фатєєвої. – Х. : Страйд, 2012. – Том 7 : Загальні положення про зобов'язання та договір. – С. 165 – 169). Такий висновок підтверджується й тлумаченням статті 540 ЦК.

Тому кредитор у частковому зобов'язанні має право вимагати виконання, а кожний із боржників повинен виконати свій обов'язок у рівній частці.

Солідарні чи часткові?!

Окрема думка від 04.09.2019 року у справі
№ 539/2869/16-ц

Також усталеним є в доктрині цивільного права, що солідарні зобов'язання виникають у випадках, встановлених договором або законом, зокрема, у разі неподільності предмета зобов'язання (наприклад: Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України: [В 2 т.] / Відп. ред В.Г. Ротань. – 2-ге вид. – Х.: Фактор, 2010. – Т. 1. – С. 645; Цивільне право : підручник : у 2 т. / за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. – Х.: Право, 2011. – Т. 2. – С. 36; Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців) / За ред. проф. І.В. Спасибо-Фатєєвої. – Х. : Страйд, 2012. – Том 7 : Загальні положення про зобов'язання та договір. – С. 169 – 183). Такий же висновок дозволяє зробити і тлумачення статті 541 ЦК.

Як свідчить аналіз рішень суду першої та апеляційної інстанцій у них відсутнє посилання на будь-яку норму закону, що передбачала б виникнення солідарного зобов'язання. Також немає вказівки й на пункт договору, який встановлює виникнення солідарного зобов'язання.

Солідарні Інші закони

Закон «Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією»
Стаття 51. Способи здійснення державного нагляду (контролю)
3. Заходи державного контролю за дотриманням вимог щодо забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією здійснюються на всій території України відповідно до розподілу повноважень органів державного нагляду (контролю). Якщо **об'єкт нагляду (контролю) перебуває у спільній власності** (господарському віданні, оперативному управлінні, володінні чи користуванні) **двох або більше суб'єктів, вони несуть солідарну відповідальність** за дотримання (виконання) вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів у сфері забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією на об'єкті нагляду, якщо інше не передбачено умовами договору між ними. Заходи державного нагляду (контролю) у сфері забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією до таких суб'єктів здійснюються одночасно.

Солідарні Інші закони

Закон «Про авторське право і суміжні права» Стаття 42. Правові засади публічного сповіщення програм організацій мовлення

2. Організація мовлення, що здійснює передавання закодованих сигналів, засоби для декодування яких надаються для використання організацією мовлення або з її дозволу, а також особа, що реалізує (здає в оренду) пристрої (засоби) для декодування та/або відповідає за використання декодувального пристрою (засобу), несуть обов'язки, передбачені цим Законом, зокрема обов'язок щодо сплати винагороди за використання об'єктів авторського права та/або суміжних прав, а також несуть солідарну відповідальність за дотримання авторського права та/або суміжних прав під час такого публічного сповіщення.

Закон «Про хмарні послуги»

Стаття 10. Надання хмарних послуг та/або послуг центру обробки даних

4. Хмарні послуги одному користувачу хмарних послуг для забезпечення єдиної мети можуть надаватися декількома надавачами хмарних послуг.

У разі якщо надавач хмарних послуг надає хмарну послугу та/або послугу центру обробки даних спільно або з використанням хмарних послуг надавача хмарних послуг, вони несуть перед користувачем солідарну відповідальність за зобов'язаннями, що виникають з договору про надання такої хмарної послуги та/або послуги центру обробки даних, якщо інше не передбачено договором з користувачем.

Солідарні Інші закони

Про фінансовий лізинг

Стаття 19. Передача лізингодержувачем об'єкта фінансового лізингу третій особі

7. Лізингодержувач та особа, яка отримала об'єкт фінансового лізингу від лізингодержувача, несуть перед лізингодавцем солідарну відповідальність а зобов'язанням щодо належного використання об'єкта фінансового лізингу, передбаченого відповідним договором фінансового лізингу, повернення об'єкта фінансового лізингу та оплати ремонту об'єкта фінансового лізингу або відшкодування витрат на його ремонт.

II. Трохи про договір і солідарність

Солідарний обов'язок боржника та іпотекодавця

Постанова ВП ВС від 05.05.2020 року у
№ 161/6253/15-ц

Оскільки договір іпотеки є різновидом договору застави та окремим способом забезпечення зобов'язань, регулювання якого здійснюється статтями 572-593 глави 49 ЦК України і спеціальним законом, то до іпотечних правовідносин за участі майнового поручителя не підлягають застосуванню положення параграфу 3 глави 49 ЦК України (постанови Верховного Суду України від 16 жовтня 2012 року у справі № 3-43гс12 та від 17 вересня 2014 року у справі № 6-109цс14).

Жодним із названих нормативних актів не передбачено солідарну відповідальність боржника за кредитним договором та іпотекодавцем.

Отже, можна зробити висновок, що боржник за основним зобов'язанням та майновий поручитель - іпотекодавець не є солідарними боржниками, оскільки солідарна відповідальність настає лише у випадках, прямо передбачених законом або договором (стаття 541 ЦК України).

Законом № 898-IV солідарної відповідальності боржника за основним зобов'язанням та майнового поручителя в разі порушення боржником зобов'язання не передбачено.

Солідарний обов'язок боржника і поручителя

Постанова ВП ВС від 01.09.2020 по справі
№ 198/305/15-ц

Відповідно до частини першої статті 541 Цивільного кодексу України (далі - ЦК України) солідарний обов'язок або солідарна вимога виникають у випадках, установлених договором або законом, зокрема в разі неподільності предмета зобов'язання.

Наслідки солідарного обов'язку боржників передбачені статтею 543 ЦК України, основний з яких зазначено в частині першій цієї статті, а саме: у разі солідарного обов'язку боржників (солідарних боржників) кредитор має право вимагати виконання обов'язку частково або в повному обсязі як від усіх боржників разом, так і від будь-кого з них окремо.

Крім того, ЦК України передбачає і гарантії для боржника, який виконав солідарний обов'язок, на зворотну вимогу.

Тому з огляду на солідарний обов'язок боржника за основним зобов'язанням і поручителя кредитор має право вибору звернення з вимогою до них разом чи до будь-кого з них окремо.

Солідарний обов'язок подружжя

Ухвала КЦС ВС від 13.11.2019 року у справі
№ 638/18231/15-ц

У частині четвертій статті 65 СК України передбачено, що договір, укладений одним із подружжя в інтересах сім'ї, створює обов'язки для другого з подружжя, якщо майно, одержане за договором, використане в інтересах сім'ї.

Тлумачення частини четвертої статті 65 СК України свідчить, що вказана норма СК України хоча й містить положення про виникнення обов'язків у другого з подружжя, однак не кваліфікує ці обов'язки як солідарні, а тому до відносин щодо зобов'язань подружжя повинні застосовуватись приписи статті 540 ЦК України про часткові зобов'язання, а не правила статті 541 ЦК України про солідарні зобов'язання. Тобто, статтею 540 ЦК встановлена презумпція, за якою будь-які зобов'язання із множинністю осіб є частковими, причому з рівністю розміру часток, крім випадків, коли згідно статті 541 ЦК вони вважаються солідарними.

Солідарний обов'язок подружжя

Ухвала КЦС ВС від 13.11.2019 року у справі
№ 638/18231/15-ц

Очевидно, що підхід до кваліфікації зобов'язання подружжя як солідарного не може розглядатися в контексті динамічного розвитку судової практики і забезпечити розумну передбачуваність судових рішень. Колегія суддів вважає, що кваліфікація зобов'язання подружжя як солідарного суперечить статтям 540, 541 ЦК України і для кваліфікації зобов'язань подружжя повинні застосовуватись правила статті 540 ЦК України про часткові зобов'язання. У зв'язку з **наведеним** колегія суддів вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладених в раніше ухвалених рішеннях Верховного Суду України (постанова Верховного Суду України від 27 квітня 2016 року у справі № 6-486цс16, постанова Верховного Суду України від 14 вересня 2016 року у справі № 6-539цс16).

Солідарний обов'язок подружжя

Постанова ВП ВС від 30.06.2020 року у справі
№ 638/18231/15-ц

Правовий режим спільної сумісної власності подружжя, винятки з якого прямо встановлені законом, передбачає нероздільність зобов'язань подружжя, що за своїм змістом свідчить саме про солідарний характер таких зобов'язань, незважаючи на відсутність в законі прямої вказівки на солідарну відповідальність подружжя за зобов'язаннями, що виникають з правочинів, вчинених в інтересах сім'ї.

Отже, усуваючи наведений законодавчий недолік, Велика Палата Верховного Суду погоджується з відповідним висновком Верховного Суду України, викладеним у постановах від 27 квітня 2016 року у справі № 537/6639/13-ц (провадження № 6-486цс16) та від 14 вересня 2016 року у справі № 334/5907/14-ц (провадження № 6-539цс16), про солідарний характер відповідальності подружжя за зобов'язаннями, що виникають з правочинів, вчинених в інтересах сім'ї, якщо інше не передбачене такими правочинами.

Солідарний обов'язок подружжя

Постанова ВП ВС від 30.06.2020 року у справі
№ 638/18231/15-ц

При вирішенні спору про порядок виконання колишнім подружжям зобов'язань, що виникають з правочинів, вчинених в інтересах сім'ї, якщо питання про поділ цих зобов'язань не було зі згоди кредитора вирішене при поділі спільного майна цього подружжя, **суди повинні керуватися тим, що подружжя має відповідати за такими зобов'язаннями солідарно усім своїм майном.**

Якщо один із колишнього подружжя в повному обсязі виконав зобов'язання, то він у порядку частини першої статті 544 ЦК України має право на зворотну вимогу (регрес) до іншого з подружжя у відповідній частині.

Солідарний обов'язок подружжя

Окрема думка від 26.10.2022 року у справі № 752/10864/19

Законодавець при конструюванні відповідних правових норм, так чи інакше, текстуально використовує поняття «солідарності», тобто вказує, що певний обов'язок має солідарний характер і це повністю узгоджується із вимогами частини першої статті 541 ЦК України.

У частині четвертій статті 65 СК України передбачено, що договір, укладений одним із подружжя в інтересах сім'ї, створює обов'язки для другого з подружжя, якщо майно, одержане за договором, використане в інтересах сім'ї.

Тлумачення частини четвертої статті 65 СК України свідчить, що вказана норма СК України хоча й містить положення про виникнення обов'язків у другого з подружжя, однак не кваліфікує ці обов'язки як солідарні, а тому до відносин щодо зобов'язань подружжя повинні застосовуватись приписи статті 540 ЦК України про часткові зобов'язання, а не правила статті 541 ЦК України про солідарні зобов'язання.

Тобто, статтею 540 ЦК встановлена презумпція, за якою будь-які зобов'язання із множинністю осіб є частковими, причому з рівністю розміру часток, крім випадків, коли згідно статті 541 ЦК вони вважаються солідарними.

Солідарний обов'язок за договором позики

Постанова КЦС ВС від 17.04.2019 року у справі № 519/654/17

У статті 540 ЦК України передбачено, що якщо у зобов'язанні беруть участь кілька кредиторів або кілька боржників, кожний із кредиторів має право вимагати виконання, а кожний із боржників повинен виконати обов'язок у рівній частці, якщо інше не встановлено договором або актами цивільного законодавства.

Відповідно до статті 541 ЦК України солідарний обов'язок або солідарна вимога виникають у випадках, встановлених договором або законом, зокрема у разі неподільності предмета зобов'язання.

Системний аналіз статей 540 та 541 ЦК дозволяє зробити висновок, що при існуванні множинності осіб у зобов'язанні виникають часткове зобов'язання. Тому кредитор у частковому зобов'язанні має право вимагати виконання, а кожний із боржників повинен виконати свій обов'язок у рівній частці. Натомість солідарне зобов'язання виникає у випадках, встановлених договором або законом, зокрема, у разі неподільності предмета зобов'язання.

Солідарний обов'язок за договором позики

Постанова КЦС ВС від 17.04.2019 року у справі № 519/654/17

Як свідчить аналіз судових рішень в них відсутнє посилання на будь-яку норму закону, що передбачала б виникнення солідарного зобов'язання в такому випадку. Також немає вказівки й на пункт договору позики, який встановлює виникнення солідарного зобов'язання.

Таким чином, оскільки на підставі договору позики від 15 липня 2011 року виникло зобов'язання із множинністю осіб, то таке зобов'язання є частковим і кожний із боржників повинен виконати обов'язок у рівній частці.

Солідарність & договір довічного утримання

Постанова КЦС ВС від 09.02.2022 у справі № 199/8422/17

Солідарні (від лат. *solidus* - цілий, увесь) зобов'язання виникають у випадках, встановлених договором або законом, зокрема, у разі неподільності предмета зобов'язання (стаття 541 ЦК України).

Якщо набувачами є кілька фізичних осіб, їх обов'язок перед відчужувачем є солідарним (абзац 3 частини третьої статті 746 ЦК України).

Майно, що належить співвласникам на праві спільної сумісної власності, зокрема майно, що належить подружжю, може бути відчужене ними на підставі договору довічного утримання (догляду). У разі смерті одного із співвласників майна, що було відчужене ними на підставі договору довічного утримання (догляду), обсяг зобов'язання набувача відповідно зменшується (частина перша статті 747 ЦК України).

Солідарність & договір довічного утримання

Постанова КЦС ВС від 09.02.2022 у справі
№ 199/8422/17

Договір довічного утримання (догляду) припиняється зі смертю відчужувача (частина друга статті 757 ЦК України).

Аналіз вказаних норм свідчить, що законодавець передбачає смерть відчужувача як підставу для припинення договору в тому разі, якщо відчужувач один і на його стороні відсутня множинність осіб. Натомість, у разі смерті одного із співвідчужувачів при їх множинності, з урахуванням принципу розумності, договір довічного утримання (догляду) не припиняється, а відповідно зменшується лише обсяг зобов'язання набувача (співнабувачів).

Солідарність & попередній договір

Постанова КЦС ВС від 25.11.2020 у справі
№ 344/434/16-ц

Відповідно до статті 541 ЦК України солідарний обов'язок або солідарна вимога виникають у випадках, встановлених договором або законом, зокрема у разі неподільності предмета зобов'язання.

Тлумачення статей 540 та 541 ЦК України дає підстави для висновку, що при існуванні множинності осіб у зобов'язанні виникають часткові зобов'язання. Тому стягувач у частковому зобов'язанні має право вимагати виконання, а кожний із боржників повинен виконати свій обов'язок у рівній частці. Натомість солідарне зобов'язання виникає у випадках, встановлених договором або законом, зокрема, у разі неподільності предмета зобов'язання.

У пункті 53 постанови Великої Палати Верховного Суду від 30 червня 2020 року у справі № 638/18231/15-ц (провадження № 14-712цс19) зазначено, що «солідарне зобов'язання виникає лише у випадках, встановлених договором або законом. Тобто солідарні зобов'язання виникають лише у випадках, передбачених договором чи актом чинного законодавства (див. наприклад постанови Великої Палати Верховного Суду від 05 червня 2018 року у справі № 243/10982/15-ц (провадження № 14-81 цс 18), від 20 червня 2018 року у справі № 308/3162/15-ц (провадження № 14-178 цс 18), від 12 вересня 2018 року у справі № 569/96/17 (провадження № 14-386 цс 18), від 23 січня 2019 року у справі № 712/21651/12) (провадження № 14-526 цс 18))».

Солідарність & попередній договір

Постанова КЦС ВС від 25.11.2020 у справі
№ 344/434/16-ц

Як свідчить аналіз судових рішень в них відсутнє посилання на будь-яку норму закону, що передбачала б виникнення солідарного зобов'язання в такому випадку. Також немає вказівки й на пункт попереднього договору від 12 серпня 2014 року, який встановлює виникнення солідарного зобов'язання.

Таким чином, оскільки на підставі попереднього договору від 12 серпня 2014 року виникло зобов'язання із множинністю осіб, то таке зобов'язання є частковим і кожний із боржників повинен виконати обов'язок у рівній частці.

Тому з відповідачів на користь позивача слід стягнути грошові кошти та неустойку в розмірі 1 064 000 грн пропорційно розміру їх часток у статутному капіталі, а саме: з ОСОБА_2 та ОСОБА_3 по 425 600 грн, а з ОСОБА_4 - 212 800 грн, мотивувальну частину судових рішень та резолютивну частину постанови апеляційного суду слід змінити.

Солідарність & правонаступництво

Постанова ВП ВС від 20.04.2022 у справі № 910/2615/18

У цивільно-правовому зобов'язанні може виникати, зокрема, солідарна та субсидіарна відповідальність. Відповідно до частини першої статті 543 ЦК України у разі солідарного обов'язку боржників (солідарних боржників) кредитор має право вимагати виконання обов'язку частково або в повному обсязі як від усіх боржників разом, так і від будь-кого з них окремо. Субсидіарна ж відповідальність має додатковий характер, який полягає, зокрема, в тому, що в разі, якщо вимога кредитора в повному обсязі задоволена основним боржником, додатковий боржник до відповідальності не притягується. Тому під час виконання зобов'язань важливо визначити вид відповідальності; від цього залежить порядок пред'явлення вимоги кредитора, а також порядок виконання зобов'язання боржником.

Якщо розподільний баланс або передавальний акт не дає можливості визначити, до кого з правонаступників перейшло зобов'язання або чи залишилося за ним зобов'язаним товариство, з якого був здійснений виділ, правонаступники та товариство, з якого був здійснений виділ, несуть солідарну відповідальність за таким зобов'язанням.

III. Трохи делікт і солідарність

Солідарний обов'язок власників джерел підвищеної небезпеки

Постанова ВП ВС від 29.06.2022 року у справі № 477/874/19

Особи, спільними діями або бездіяльністю яких було завдано шкоди, несуть солідарну відповідальність перед потерпілим (частина перша статті 1190 ЦК України).

Солідарний обов'язок або солідарна вимога виникають у випадках, встановлених договором або законом, зокрема у разі неподільності предмета зобов'язання (стаття 541 ЦК України).

У разі солідарного обов'язку боржників (солідарних боржників) кредитор має право вимагати виконання обов'язку частково або в повному обсязі як від усіх боржників разом, так і від будь-кого з них окремо (частина перша статті 543 ЦК України).

Боржник, який виконав солідарний обов'язок, має право на зворотну вимогу (регрес) до кожного з решти солідарних боржників у рівній частці, якщо інше не встановлено договором або законом, за вирахуванням частки, яка припадає на нього (частина перша статті 544 ЦК України).

Солідарний обов'язок власників джерел підвищеної небезпеки

Постанова ВП ВС від 29.06.2022 року у справі № 477/874/19

За змістом частини першої статті 614 ЦК України вина як підстава відповідальності за порушення зобов'язання - це невжиття особою всіх залежних від неї заходів для належного виконання зобов'язання, зокрема для запобігання заподіяння шкоди.

З огляду на це припис частини другої статті 1188 ЦК України застосовний не тоді, коли встановлена *вина* кожного з власників (володільців), наприклад, транспортних засобів, внаслідок взаємодії джерел підвищеної небезпеки яких завдана шкода третій особі (тобто не тоді, коли встановлено невжиття залежних від цих власників (володільців) заходів для запобігання заподіяння такої шкоди), а тоді, коли поведінка кожного із власників (володільців) була *неправомірною* (зокрема, якщо кожен із них порушував правила безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту, у зв'язку з чим відбулася вказана взаємодія та була завдана шкода третій особі). Встановлення неправомірності діяння кожного з власників (володільців), **які спільно завдали шкоди третій особі внаслідок взаємодії джерел підвищеної небезпеки, достатньо для покладення на цих власників (володільців) солідарного обов'язку з відшкодування шкоди.**

Солідарний обов'язок при відшкодуванні майнової шкоди

Постанова ОП КЦС ВС від 05.12.2022 у справі № 214/7462/20

При існуванні множинності осіб у зобов'язанні виникає часткове зобов'язання. Тому кредитор у частковому зобов'язанні має право вимагати виконання, а кожний із боржників повинен виконати свій обов'язок у рівній частці. Натомість солідарне (від лат. *solidus* - цілий, увесь) зобов'язання виникає у випадках, встановлених договором або законом, зокрема, у разі неподільності предмета зобов'язання (стаття 541 ЦК України).

Особи, спільними діями або бездіяльністю яких було завдано шкоди, несуть солідарну відповідальність перед потерпілим (частина перша статті 1190 ЦК України).

Компенсація моральної шкоди, завданої спільними діями кількох осіб Постанова КЦС ВС від 14.12.2022 року у справі № 463/6510/18

У частині першій статті 1190 ЦК України передбачено, що особи, спільними діями або бездіяльністю яких було завдано шкоди, несуть солідарну відповідальність перед потерпілим.

У разі солідарного обов'язку боржників (солідарних боржників) кредитор має право вимагати виконання обов'язку частково або в повному обсязі як від усіх боржників разом, так і від будь-кого з них окремо (частина перша статті 543 ЦК України).

Компенсація моральної шкоди, завданої спільними діями кількох осіб

Постанова КЦС ВС від 14.12.2022 року у справі № 463/6510/18

Суди встановили, що ОСОБА_6 є акушером-гінекологом пологового відділення міської комунальної З-ї МКЛ. ОСОБА_4 не є працівником КНП

«З-я міська клінічна лікарня м. Львова»; він є професором кафедри акушерства і гінекології № 2 Львівського національного університету імені Данила Галицького), однак на момент проведення ОСОБА_7 операції кесаревого розтину перебував у відпустці.

ОСОБА_4 , як фізична особа, та ОСОБА_6 , як працівник КНП «З-я міська клінічна лікарня м. Львова», вчинили дії, які призвели до важкого гнійно-септичного післяпологового ускладнення ОСОБА_7 , а в подальшому до смерті останньої. Тобто ОСОБА_4 і КНП «З-я міська клінічна лікарня м. Львова», яка несе відповідальність за дії свого працівника ОСОБА_6 , є солідарними боржниками.

З урахуванням положень частини першої статті 543 ЦК України суди правильно стягнули компенсацію завданої позивачам моральної шкоди з КНП «З-я міська клінічна лікарня м. Львова» як із одного з солідарних боржників, до якого позивачами пред`явлена вимога.

Солідарний обов'язок при відшкодуванні майнової шкоди

Постанова ВП ВС від 09.11.2022 у справі № 372/1652/18

Особи, спільними діями або бездіяльністю яких було завдано шкоди, несуть солідарну відповідальність перед потерпілим. За заявою потерпілого суд може визначити відповідальність осіб, які спільно завдали шкоди, у частці відповідно до ступеня їхньої вини (частини перша та друга статті 1190 ЦК України).

За змістом частини першої статті 1190 ЦК України спільність діяння є у випадку його неподільності між кількома особами, а також, коли неможливо встановити, яка їхня дія та в якій мірі спричинила настання наслідку у вигляді завданої шкоди. У випадку завдання шкоди третім особам джерелом підвищеної небезпеки спільність діяння можлива не лише власника нафтобази, але й інших юридичних осіб, які на відповідній правовій підставі використовують, зберігають або утримують цей об'єкт чи використовують, зберігають на ньому вибухо- і вогненебезпечні речовини (див. близькі за змістом висновки Великої Палати Верховного Суду, викладені у постанові від 05 червня 2018 року у справі № 243/10982/15-ц (пункти 31, 32)).

IV. Трохи про давність і солідарність

Солідарний обов'язок & позовна давність

Постанова КЦС ВС від 26.06.2019 року у справі
№ 521/19151/14-ц

У спорі з декількома належними відповідачами, в яких немає солідарного обов'язку (до яких не звернута солідарна вимога), один з них може заявити суду про застосування позовної давності тільки щодо тих вимог, які звернуті до нього, а не до інших відповідачів. Останні не позбавлені, зокрема, прав визнати ті вимоги, які позивач ставить до них, чи заявити про застосування до цих вимог позовної давності.

Тобто при солідарному обов'язку будь-який із відповідачів може заявити про застосування позовної давності.

Солідарний обов'язок & позовна давність

Постанова ВП ВС від 23.11.2021 у справі № 359/3373/16-ц

Велика Палата Верховного Суду також нагадує, що у спорі з декількома належними відповідачами, у яких немає солідарного обов'язку (до яких не звернута солідарна вимога), один з них може заявити суду про застосування позовної давності тільки щодо тих вимог, які звернуті до нього, а не до інших відповідачів.

Останні не позбавлені, зокрема, прав визнати ті вимоги, які позивач ставить до них, чи заявити про застосування до цих вимог позовної давності. Для застосування позовної давності за заявою сторони у спорі суд має дослідити питання її перебігу окремо за кожною звернутою до цієї сторони позовною вимогою, і залежно від установленого дійти висновку про те, чи спливла позовна давність до відповідних вимог.

V. Трохи про процес і солідарність

Солідарний обов'язок & судовий збір

Постанова КЦС ВС від 16.05.2018 у справі
№ 461/5420/14-ц

При повному або частковому задоволенні позову до кількох відповідачів судовий збір, сплачений позивачем, відшкодовується ними пропорційно до розміру задоволених судом позовних вимог до кожного з відповідачів. Солідарне стягнення суми судових витрат законом не передбачено.

У порушення наведеної норми процесуального права суд першої інстанції, з яким у цій частині погодився апеляційний суд, стягнув з відповідачів на користь позивача судові витрати в солідарному порядку.

Солідарний обов'язок & судовий збір

Постанова КЦС ВС від 24.03.2021 у справі № 462/2077/17

У частині першій статті 141 ЦПК України визначено, що судовий збір покладається на сторони пропорційно розміру задоволених позовних вимог.

Тому при повному або частковому задоволенні позову до кількох відповідачів судовий збір, сплачений позивачем, відшкодовується пропорційно до розміру задоволених судом позовних вимог до кожного з відповідачів. Солідарне стягнення суми судових витрат законом не передбачено.

В порушення наведеної норми процесуального права суд першої інстанції, з яким в цій частині погодився апеляційний суд, стягнув з відповідачів на користь позивача судові витрати в солідарному порядку.

Солідарний обов'язок і правова допомога

Постанова КЦС ВС від 23.09.2020 у справі
№ 495/6332/14-ц

Тлумачення статей 540 та 541 ЦК України дає підстави для висновку, що при існуванні множинності осіб у зобов'язанні виникають часткові зобов'язання. Тому стягувач у частковому зобов'язанні має право вимагати виконання, а кожний із боржників повинен виконати свій обов'язок у рівній частці. Натомість солідарне зобов'язання виникає у випадках, встановлених договором або законом, зокрема, у разі неподільності предмета зобов'язання.

У цій справі не встановлено підстав виникнення солідарного зобов'язання, передбачених договорами про надання правової допомоги або законом.

За встановлених судами обставин, відповідні зобов'язання на підставі договорів про надання правової допомоги виникли у ДП «Санаторій «Сенетатя», а тому вимоги до ДП «Медісан» є безпідставними.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!